

De oude professor

Auteur(s):

Theeuwes, J.J.M.

Hoogleraar economie, Rijksuniversiteit Leiden

Verschenen in:

ESB, 81e jaargang, nr. 4075, pagina 807, 2 oktober 1996

Rubriek:

Column

Trefwoord(en):

beloning, arbeid

Wanneer op Prinsjesdag de minister van onderwijs aankondigt dat hij extra geld uittrekt voor het aanstellen van jonge hoogleraren dan roept hij het beeld op van de oude hoogleraar die als een grote prop het doorstromen van de pijp tegenhoudt. Met afgunst wordt gekeken naar de plannen van de Universiteit van Amsterdam om flexi-profs die niet genoeg presteren na 15 jaar stil te leggen. Zelfs de komende Nobelprijswinnaars zullen verzuchten dat ze deze prijs opstrijken voor werk dat ze in hun jonge jaren hebben verricht.

In de jaren zeventig waren collegezalen tot de nok gevuld en groeide het aantal hoogleraren tot in de hemel. Ze werden door de koningin voor het leven benoemd. Demografische krimp en bezuinigen brengen de universiteiten nu in ademnood. Alles gaat naar de zuchtende oude machten en hijgende jonge honden krijgen geen kans. Sclerose aan de universiteit waar men bruis verwacht.

Wat moet de universiteit met de oude hoogleraar? Cruciaal is het verband tussen leeftijd, productiviteit en loonkosten: verdient de oude hoogleraar meer dan zijn bijdrage waard is? Houdt de universiteit aan hem over of moet ze toeleggen? Productieve bijdrage is een hels moeilijk begrip. Het valt nauwelijks te meten. En theoretisch komen we er ook niet uit.

Veel hangt af van de meetlat die we gebruiken: is een prof zoiets als een getalenteerde profvoetballer of heeft hij meer weg van een wijze regeringsleider? Bij voetballers daalt de productiviteit met de leeftijd. Het voetbalspel gaat steeds hogere eisen stellen aan nieuwe generaties. Het gevoel van knulligheid dat de kijker bekruipt bij het kijken naar de zwart-wit beelden van een België-Holland uit de jaren vijftig is niet alleen te wijten aan de vormeloze lange sportbroeken. Zoals bij de oude voetballer loopt het scoren van de oude hoogleraar ook terug. In een recent artikel in *Labour Economics* laten David Laband en Michael Piette zien dat het aantal citaten volgens de Social Science Citation Index daalt met de gemiddelde leeftijd. Maar er is ook het model van de wijze regeringsleider, die oud moet zijn om het land te besturen. Het volk geeft de teugels niet aan jonge broekjes. De samenleving verwacht ervaring en rijpheid, en andere kwaliteiten die komen met de jaren. Ook bij de hoogleraar komt veel wijsheid pas later. De productiviteit van een hoogleraar heeft veel dimensies: wetenschappelijke artikelen, maar ook het leiding geven aan een onderzoeksgroep.

Het verband tussen leeftijd, inkomen en productiviteit is theoretisch onduidelijk. De arbeidsmarktliteratuur heeft twee totaal tegenstrijdige modellen: het menselijk kapitaal model van Gary Becker en het uitgesteld beloningsmodel van Ed Lazear. In het menselijk kapitaal model wordt in de beginjaren van een carrière flink in kennis en ervaring geïnvesteerd en in die eerste jaren zijn de opbrengsten lager dan de loonkosten. Op latere leeftijd wordt de investering terugverdiend omdat de productiviteit dan hoger is dan het loon. In het uitgestelde beloningsmodel presteren werknemers in het begin van hun carrière erg hard omdat hun werkgever heeft toegezegd dat de besten onder hen later worden beloond met promotie en hoge salarissen. Dit model verklaart waarom veel oudere werknemers op latere leeftijd op hun lauweren mogen rusten als een soort vergoeding achteraf. Volgens het menselijk kapitaal model verdient de oude hoogleraar minder dan zijn productieve bijdrage, in het Lazear model geldt het omgekeerde.

Omdat productiviteit nauwelijks te meten valt, komt het haast niet voor dat het menselijk kapitaal en het uitgesteld beloningsmodel empirisch worden vergeleken. Ik kan slechts één voorbeeld vinden. Met Israëliësch cijfermateriaal laten Judith Hellerstein en David Neumark recentelijk in *Journal of Human Resources* zien dat productiviteit en inkomensprofielen gelijk oplopen. Middelbare werknemers verdienen gemiddeld 20% meer dan jonge werknemers maar zijn ook 22% productiever. Oude werknemers verdienen 36% meer en zijn 34% productiever.

Uit empirie en theorie valt niets met zekerheid te leren over het verband tussen leeftijd, productiviteit en inkomen. Dat betekent niet dat we geen oplossing hebben om productiviteit aan de universiteit te stimuleren. De onderzoeker kan de productiviteit niet meten, maar de markt wel. Voetbalclubs weten waar de talenten zitten en ze zijn bereid hoge salarissen te betalen om ze te krijgen. Dit marktmechanisme prikkelt voetballers tot scoren. De Amerikaanse academische arbeidsmarkt is vergelijkbaar met een voetbalmarkt. De prestaties van Amerikaanse professoren (ook de oude) zijn niet gering.

De markt pakt overigens niet gunstig uit voor de oude hoogleraar. Maar om een totaal andere reden dan men zou denken. Michael Ransom laat in *American Economic Review* van een aantal jaren geleden zien dat in Amerika oude, lang zittende professoren significant minder verdienen dan jonge, net aangetrokken hoogleraren. Dat is niet zozeer te wijten aan hun lagere productiviteit, maar eerder aan hun immobiliteit. Ze zijn na al die jaren verknocht aan hun omgeving en willen niet meer weg. Immobiliteit wordt afgestraft in de vrije markt. Er is meer dan een oceaan verschil tussen de uitgebuide oude Amerikaanse hoogleraar en zijn Nederlandse collega. Desondanks gaat mijn voorkeur uit naar een marktsysteem waarbij universiteiten hun hoogleraren in verhouding met hun bijdragen (in alle dimensies) belonen. Liever dat dan rare regels voor flexi-profs.

